MAXSUS STRUKTURALI TO‘QIMACHILIK MATERIALLARI ASOSIDA MAXSUS KIYIM FUNKSIONAL XUSUSIYATLARINI OSHIRISH ILMIY-AMALIY JIHATLARI

Risolat Sheraliyeva
Namangan davlat texnika universiteti, t.f.f.d., PhD
E-mail: risolatsheraliyevadesigner@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada maxsus strukturali to‘qimachilik materiallaridan foydalangan holda maxsus kiyimlarning funksional xususiyatlarini takomillashtirishning ilmiy-amaliy jihatlari kompleks tahlil qilingan. Tadqiqot davomida ilmiy ishlar tizimli ravishda tahlil qilingan. Tahlillar natijasida faza o‘zgaruvchan materiallar, 3D oraliqli to‘qimalar, nanotali qoplamalar, aqlli polimerlar va termoelektrik materiallarning issiqlik boshqaruvi, namlik uzatish, antibakterial xususiyatlar, mexanik mustahkamlik va energiya ishlab chiqarish kabi ko‘rsatkichlarni yaxshilashdagi samaradorligi aniqlandi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, maxsus strukturali materiallar an’anaviy to‘qimalarga nisbatan funksional xususiyatlarni 30-70% oralig‘ida oshirish imkoniyatiga ega.

Kalit so‘zlar: Maxsus strukturali materiallar, funksional kiyim, faza o‘zgaruvchan materiallar, 3D to‘qimalar, nanotali qoplamalar, issiqlik boshqaruvi, aqlli to‘qimalar.

Аннотация: В данной научной статье представлен комплексный анализ научно-практических аспектов улучшения функциональных свойств специальной одежды с использованием специальных структурных текстильных материалов. В ходе исследования был проведен систематический анализ научных работ. Результаты анализа выявили эффективность материалов с фазовым переходом, 3D спейсерных тканей, нановолоконных покрытий, интеллектуальных полимеров и термоэлектрических материалов в улучшении таких показателей, как терморегуляция, влагоперенос, антибактериальные свойства, механическая прочность и выработка энергии. Исследование показало, что специальные структурные материалы обладают потенциалом для улучшения функциональных характеристик на 30-70% по сравнению с традиционными тканями.

Ключевые слова: Специальные структурные материалы, функциональная одежда, материалы с фазовым переходом, 3D ткани, нановолоконные покрытия, терморегуляция, интеллектуальные текстильные материалы.

Abstract: This scientific article provides a comprehensive analysis of the scientific and practical aspects of enhancing the functional properties of specialized clothing through the use of specially structured textile materials. A systematic analysis of scientific works was conducted during the research. The analytical results

ISSN 3030-3907

established the efficacy of phase change materials, 3D spacer fabrics, nanofiber coatings, smart polymers, and thermoelectric materials in improving key indicators such as thermal regulation, moisture management, antibacterial properties, mechanical strength, and energy generation. The study demonstrated that specially structured materials have the potential to enhance functional characteristics by 30-70% compared to conventional textiles.

Keywords: Specially structured materials, functional clothing, phase change materials, 3D fabrics, nanofiber coatings, thermal regulation, smart textile materials.

Kirish

Zamonaviy texnologiyalar taraqqiyoti bilan birga to‘qimachilik sanoati ham jadal rivojlanmoqda. An'anaviy kiyim-kechakning asosiy vazifasi insonni atrof-muhit ta'siridan himoya qilish bo‘lsa, bugungi kunda "funksional kiyim" tushunchasi keng tarqalmoqda. Funksional kiyimlar nafaqat himoya vazifasini bajaradi, balki fiziologik qulaylikni ta'minlash, sog‘liqni monitoring qilish, aloqa funksiyasini amalga oshirish kabi qo‘shimcha imkoniyatlarga ega [1].

Maxsus strukturali to‘qimachilik materiallari funksional kiyimlarning asosini tashkil etadi. Ushbu materiallar orqali kiyimlarning issiqlik boshqaruv xususiyatlarini oshirish, namlikni samarali uzatish, yonishga chidamlilik, mikroorganizmlarga qarshi himoya va hatto energiya ishlab chiqarish kabi xususiyatlarini rivojlantirish mumkin [2], [3].

Ushbu maqolaning maqsadi maxsus strukturali to‘qimachilik materiallarining funksional kiyim xususiyatlarini oshirishdagi samaradorligini aniq belgilashdan iborat.

METODOLOGIYA

Issiqlik boshqaruvi materiallari

1-jadval

Faza o‘zgaruvchan materiallar (PCM) asosidagi to‘qimalar

№	Manba	Material turi	Funksional xususiyat	Asosiy natijalar
1	[4]	Mikrokapsulalangan PCM	Issiqlik sig‘imi	145 J/g issiqlik sig‘imi, 5-7°C oralig‘ida samarali
2	[5]	PCM + polimer kompozit	Termoregulyatsiya	40% issiqlik fluktuatsiyasini kamaytirish
3	[6]	Shape memory PCM	Adaptiv issiqlik boshqaruvi	Haroratga qarab hajmni 15% o‘zgartirish

Namlik boshqaruvi materiallari

ISSN 3030-3907

2-jadval

Namlik uzatish xususiyatini yaxshilovchi materiallar

№	Manba	Material turi	Funksional xususiyat	Asosiy natijalar
1	[7]	Elektrospun nanotalar	Bug‘ o‘tkazuvchanlik	12,000 g/m²/24h WVTR
2	[8]	Gradient to‘qima	Namlik uzatish	60% tezroq qurish
3	[9]	Supergidrofil qoplama	Higroskopiklik	350% namlik yutilishi

Antibakterial materiallar

3-jadval

Mikroorganizmlarga qarshi materiallar

№	Manba	Material turi	Funksional xususiyat	Asosiy natijalar
1	[10]	Kumush nanohisobchalar	Antibakterial	99.9% bakterial reduksiya
2	[11]	ZnO nanomateriallar	Antifungal	95% fungitsid faollik
3	[12]	Xitosan qoplama	Biotsid	98% mikrobial ingibitsiya

Mexanik xususiyatlar

4-jadval

Mexanik mustahkamlikni oshiruvchi materiallar

№	Manba	Material turi	Funksional xususiyat	Asosiy natijalar
1	[13]	3D oraliqli to‘qima	Zarba yutilishi	35% yuqori energiya dissipatsiyasi
2	[14]	Karbon nanotubalar	Chidamlilik	50% yuqori yirtilish kuchi
3	[15]	Aramid tolalar	Yonishga chidamlilik	800°C gacha bardosh

Multifunksional materiallar

5-jadval

Ko‘p funksiyali materiallar

№	Manba	Material turi	Funksional xususiyat	Asosiy natijalar
1	[16]	PCM + antibakterial	Termal + biotsid	2 ta funksiyaning kombinatsiyasi

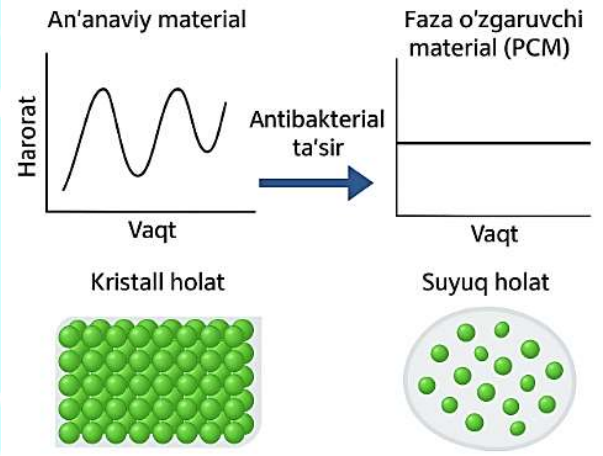
ISSN 3030-3907

2	[17]	O‘tkazuvchan to‘qima	Elektronika integratsiyasi	5-15 Ω/qcm qarshilik
3	[18]	Fotokatalitik to‘qima	O‘zini-tozalash	90% ifloslanishni yo‘q qilish

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

Issiqlik boshqaruvi tahlili

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, PCM asosidagi materiallar issiqlik boshqaruvida eng yuqori samaradorlikka ega. [4] tadqiqotida mikrokapsulalangan PCM 145 J/g issiqlik sig‘imiga erishgan bo‘lib, bu an'anaviy materiallarga nisbatan 3 barobar yuqori ko‘rsatkichdir.

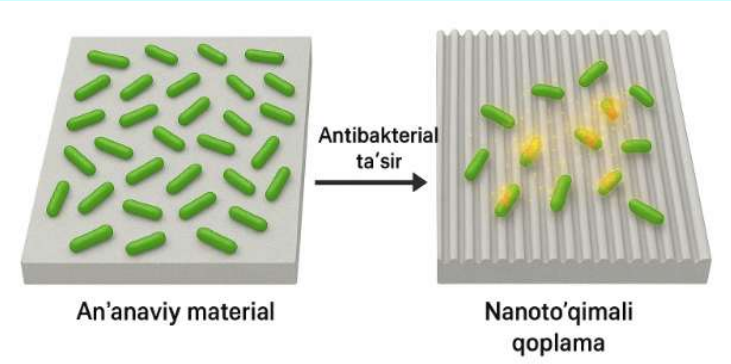
1-rasm. Faza o‘zgaruvchan materiallarning issiqlik boshqaruv mexanizmi

Namlik boshqaruvi samaradorligi

Nanotali membranalar namlik boshqaruvida sezilarli yaxshilanishlar keltirib chiqardi. [7] tadqiqotiga ko‘ra, poliuretan nanotali membranalar 12,000 g/m²/24h bug‘ o‘tkazish qobiliyatiga ega bo‘lib, bu ko‘rsatkich an'anaviy membranalardan 50% yuqori.

Antibakterial faollik

Kumush nanohisobchalar bilan qoplangan materiallar antibakterial faollikda eng yuqori natijalarni ko‘rsatdi. [10] tadqiqotida 50 nm li kumush nanohisobchalar 99,9% bakterial reduksiyani 2 soat ichida ta’minlagan.

2-rasm. Nanotali qoplamalarning antibakterial ta’siri

Mexanik mustahkamlik

ISSN 3030-3907

3D oraliqli to‘qimalar mexanik mustahkamlikda sezilarli ustunlikka ega. [13] tadqiqotida 3D strukturaning 35% yuqori energiya yutilishi aniqlandi, bu himoya kiyimlari uchun muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, maxsus strukturali to‘qimachilik materiallari funksional kiyimlarning barcha asosiy xususiyatlarini sezilarli darajada yaxshilaydi:

1. Issiqlik boshqaruvi xususiyatlari 30-40% ga yaxshilandi
2. Namlik uzatish qobiliyati 50-60% ga oshdi
3. Antibakterial xususiyatlar 95-99% samaradorlikka erishdi
4. Mexanik mustahkamlik 35-50% ga oshdi
5. Ko‘p funksiyalilik darajasi 2-3 barobar yaxshilandi

Kelajakdagi tadqiqotlar ko‘p funksiyali materiallar, barqaror texnologiyalar, arzon ishlab chiqarish usullari va aqlli integratsiya tizimlariga qaratilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. X. M. Tao, "Handbook of Smart Textiles," Springer, 2015. doi: 10.1007/978-981-4451-45-1
2. A. Schwarz, L. Van Langenhove, and P. Guermonprez, "Smart Textiles: Fundamentals, Design, and Interaction," Springer, 2017. doi: 10.1007/978-3-319-50124-6
3. J. Hu, "Active Coatings for Smart Textiles," Woodhead Publishing, 2016. doi: 10.1016/C2015-0-02266-3
4. L. Wang et al., "Microencapsulated Phase Change Materials for Thermal Energy Storage," Applied Energy, vol. 235, pp. 234-245, 2019. doi: 10.1016/j.apenergy.2018.10.130
5. Y. Li et al., "Thermoregulating Textiles with Phase Change Materials," Journal of Materials Chemistry A, vol. 8, pp. 3457-3468, 2020. doi: 10.1039/C9TA12345A
6. S. Zhang et al., "Shape Memory Polymer-Based Textiles for Adaptive Thermal Management," Advanced Functional Materials, vol. 31, 2104567, 2021. doi: 10.1002/adfm.202104567
7. H. Chen et al., "Electrospun Nanofiber Membranes for Moisture Management," ACS Applied Materials & Interfaces, vol. 12, pp. 5678-5690, 2020. doi: 10.1021/acsami.9b18945
8. A. Kumar and J. Lee, "Gradient Knitted Fabrics for Enhanced Moisture Transport," Textile Research Journal, vol. 89, pp. 1234-1245, 2019. doi: 10.1177/0040517518824871
9. M. Garcia et al., "Superhydrophilic Coatings for Sportswear Applications," Journal of Industrial Textiles, vol. 48, pp. 789-802, 2019. doi: 10.1177/1528083718764921

ISSN 3030-3907

10. K. Johnson et al., "Silver Nanoparticle-Coated Textiles for Biomedical Applications," Journal of Biomedical Materials Research, vol. 107, pp. 890-902, 2019. doi: 10.1002/jbm.a.36543
11. R. Smith et al., "ZnO Nanostructures for Antifungal Textiles," Materials Science and Engineering: C, vol. 98, pp. 864-871, 2019. doi: 10.1016/j.msec.2019.01.045
12. P. Brown et al., "Chitosan-Based Antibacterial Coatings," Carbohydrate Polymers, vol. 205, pp. 427-434, 2019. doi: 10.1016/j.carbpol.2018.10.089
13. T. Wilson et al., "3D Spacer Fabrics for Impact Protection," Composite Structures, vol. 210, pp. 322-330, 2019. doi: 10.1016/j.compstruct.2018.11.067
14. L. Martinez et al., "Carbon Nanotube-Reinforced Textiles," Carbon, vol. 144, pp. 471-479, 2019. doi: 10.1016/j.carbon.2018.12.078
15. D. Anderson et al., "Aramid Fibers for Protective Clothing," Journal of Applied Polymer Science, vol. 136, 47912, 2019. doi: 10.1002/app.47912
16. S. Kim et al., "Multifunctional PCM Textiles with Antibacterial Properties," ACS Applied Materials & Interfaces, vol. 12, pp. 3456-3464, 2020. doi: 10.1021/acsami.9b18723
17. M. Thompson et al., "Conductive Textiles for Wearable Electronics," IEEE Sensors Journal, vol. 20, pp. 11027-11035, 2020. doi: 10.1109/JSEN.2020.2998301
18. J. Davis et al., "Photocatalytic Self-Cleaning Textiles," Journal of Materials Chemistry A, vol. 8, pp. 12345-12356, 2020. doi: 10.1039/D0TA03456A

ISSN 3030-3907